

számságát, a munkanapló „A 17.-t kopogó, maiban tartani!” szándékát figyelembe véve kerülő úton ismét a haiku mai népszerűségének, miszterikuságának okaihoz jutnánk. Kosztolányi Dezső meglepően hínek bizonyult – noha tősgyökeresen magyar – japán versfordításait, Illyés Gyula japánból, ugyancsak közvetítő nyelv segítségével készült tolmácsolásait a haiku-ma előtörténeteként, Greguss Sándor haiku-átültetéseit (neki magának és harmincas nemzedéktársainak saját haikuit) a haiku-jelen fontos esztétikai dokumentációjaként foghatnánk föl. Nem szólva Tandori Dezső HAIKUVERSNAPTÁR-áról, amely külön tanulmány tárgya lesz, tudniillik előfeltétele a költő naptárfogalmának, a speciális Tandori-időszámításnak a taglalása (ez most épp a már eléggé közismertté vált 7000 napos periódusnál, a nagy absztinenciafogadalomnál tart).

Matsuo Bashō – amiként Gerald Vizenor idézi – azt vallotta: „*Akinek sikerül három, négy vagy öt haikut írnia életében: haikuköltő. Aki pedig eljut a tízig: nagymester.*”

Talán a szonettel is így van ez? Talán azért kell százszor, kétszázszor nekirugaszkodni egy műfajnak, vágyból, keserből, kíváncsiságból, indulatból, játékból, csak azért is-ből – s amikor az a műfaj már talán nem is az a műfaj –, hogy sikerüljön legalább egy, *az az egy?*

Spiró György

RABSZOLGALÁZADÁS

Egyik reggel benyúlt a fiókba, a fekete bakelitdobozból kivette a régi borotvát, szétcsavarozta, a pengét belehelyezte, összecsavarozta, kivitte a fürdőszobába, beszappanozta az arcát és belenézett a tükörbe és meglátta magát.

A kezére pillantott, abban ott volt a régi, vörösrézből készült, lepattogzó nikkellebonattal ellátott borotva, amelyet vagy tíz éve vitt magával abba a városba, ahová a munkája szőlította, a bakelitdobozt a fiókba süllyesztette tollak, hegyezők, ceruzák, radiók és hasonló haszontalanságok közé, és ott is felejtette. A házat, ahol lakott, egyszer egy évig tatarozták, akkor minden kacatot, így a borotvát is átvitte egy másik lakásba, majd a tatarozás végeztével visszavitte, és ismét a fiókba süllyesztette. Erre nem emlékezett pontosan, de így kellett történnie, mert a borotva megvolt. Időközben rengeteg műanyag, eldobható, dupla pengés borotvát vásárolt és használt el, vett továbbá tartósabb, cserélhető fejű dupla pengés borotvát is, a fejüket olykor cserélte, és úgy emlékezett, hogy korábban, még ifjúkorában, villanyborotvával is kísérletezett, forgókéses orosz, olcsó típusokkal, majd egy Braun márkájú nyugatival, de valamikor visszatért a pengéhez, ki tudja már, mikor, és azóta folyamatosan szappanozza az arcát. Az is felrémlent most benne, hogy külföldi útjai alkalmával mindig fölös mennyiségben vásárolt pengét, majd dupla pengéjű eldobható műanyag borotvát kényszeresen megszállástól, háborútól, devizaválságtól tartva, és később is, amikor a hazájában is lehetett már ilyeneket kapni, de a régi vörösréz borotvát, a jelek szerint, mindvégig megőrizte.

Tovább borotválkozott az apja által még 1939-ben Párizsban vásárolt angol, Gillette típusú szétcsavarozható vörösréz borotvával, amelyről pattogzott a nikkelbevonat, és az a sejtése támadt, hogy lényeges felfedezés küszöbére érkezett.

Ez volt az első saját borotvája, apjától kapta ajándékba, amikor ideje lett. Apja adigra már, a hatvanas évek elején, az enyhülés kezdetekor, csaknem negyedszázad múltán ismét Nyugatra utazhatván Svájcban vett magának egy újat, az könnyebb volt, alumínium, de azonos rendszerű. Megkapta tehát apjától a régit, amit apja Párizsban vett, hat évvel a születése előtt, és kapott hozzá néhány pengét, az apja élesítette azokat pengeélesítő szerszámján, fekete és zöld kövön húzogatta apja a pengéket vasárnapi délelőttönként ráérsően, ez volt az ő kikapcsolódása, utána meg lassan, gondosan láb-körmöt is vágott; azok a pengék értelemszerűen nem lehettek még élvédő bevonattal ellátva, jó pengék voltak, nyugatiak, honunkban évekig nem lehetett jó pengét kapni akkoriban. A pengeélesítő szerszám az apja halála után eltűnt, ő észre se vette, csak most, hogy eszébe jutott, valószínűleg az anyja dobta ki az apjára emlékeztető számtalan egyéb tárggyal együtt, az anyja így gyászolta meg, menekülve.

Búszke volt az első borotvára, de utálta is növendék szőrszálai lekaszását, s rákényszerített növekedése, valamint az apai ajándék elleni tiltakozásul, amint tehetett, vett magának egy másik borotvát, cseh gyártmány volt és pontatlan, a pengét erősebben hajlította meg, mint az angol, a rés a penge és a borotva között nagyobb lett, emiatt nemcsak a szőrt, de a bőrt is alaposan legyalulta, összevérezte az arcát, a pattanásait végigaráta. Gondolta, csak észreveszik a szülei, hogy neki a borotválkozás árt. Észre is vették, össze is szólalkoztak vele, arra azonban nem gondolhattak, hogy a cseh műszer a hibás, a csalásra, felnőttek lévén, nem voltak elég érzékenyek. Apja, a szóltan ember, talán sejtett valamit erről, de nem szólt.

Félig heges, félig borostás képpel vergődött el az érettségiig, s miután egyetemi kollégium lakója lett, feljogosítva érezte magát, hogy a borotválkozást felmondja és szakállat növeszzen. Tizenkilenc évesen lett szakállas, az évfolyamában egyedülként.

A jobb akaratú felsősök ősz vége felé, mikor a borostája minőségi ugrással szakállá lényegült, felhívták a figyelmét arra, hogy a vizsgaidőszakban a szakállá miatt biztosan kirúgják. Feltűnően kevés volt a szakállas a kollégiumban, egy harmadéves régész, akiről mindenki tudta, hogy gyakorló katolikus, egy nagy orrú másik harmadéves, aki időnként verekedett és lopott és párttag volt, az a nyakát is, a bajszát is rendszeresen, gondosan borotválta, akárcsak ő, aki se párttag nem volt, se katolikus. Tisztában volt vele, hogy szakállá inkább maszk, mint bármi egyéb, s hogy e szőrzetfajtának tüntetésjellege van. Kilencévnnyire voltak csak '56-tól, midőn a forradalmárok nekikeseredvén szakállat eresztének. Ő annak idején tízéves gyerek volt, velük nemigen kapcsolhatta össze élmény, de úgy vélte, nem baj, ha ezt hiszik vagy azt hiszik, lázadni úgy kell, ahogy és amikor épp lehet.

Igazi oka a lázadásának az volt, hogy a szüzességét az idáig nem sikerült elvesztenie. Legalább a külseje legyen férfias, gondolta.

Jólesően képzelegte előre, mit szólnak a szülei, ha téli szünetben hozzájuk szakállasan beállit. Mennyire fognak sopánkodni!

Így is lett.

Sopánkodtak, mármint az anyja. Az apja nem szólt semmit. Jóval később tudta meg, apját a helyi hatalmasságok felszólították, a fia szakállát vágassa le, különben...! Nem szólt mégsem az apja, ő meg visszautazott a kollégiumba ép szakállal.

Nem emlékezett, vajon a nyakát és a bajszát a régi, apjától kapott vörösréz borot-

vával borotválta-e le vagy másikkal. Az évek során, még szakállasként, számos új borotvát vásárolt, aztán elhagyta őket. A vizsgákról senki se rúgta ki, a felsősök aggodalma alaptalannak bizonyult, vagy pedig, ki tudja, a vizsgáztatók rejtett kétlelkűsége működött, elvégre ez a kétlelkűség végigkísérte egész ifjú- és felnőttkorát, mint utólag beláthatta, a forradalom tabu volt, ekként tehát nagyon is hatott, amíg szentté nem avatták, akkor pedig elholt. A szüzességét persze elvesztette később, de mert férfiúi sikereit babonásan a szakállához kötötte, sokáig nem merete levágni. Egyszer egy kicsi magyar borotvát is vett, a markolatát három részből lehetett összezsavarni, útikészletnek nevezték, használta is sokáig, bár az még inkább összevérezte, mint a cseh gyártmányú, a cseh és a magyar ipar hagyományos különbségét pontosan jelezve.

Huszonhat éves elmúlt már, amikor hazája határát Nyugat felé először átlépte, reménytelenül kevés pénzzel a zsebében, éhezett is sokat, ahogy a keleti turisták akkoriban, de Párizsban azért vett magának egy új borotvát, angol gyártmányú volt az is, mint amit az apja vett Párizsban 1939-ben, csak hát most 1972-t irtak, ennek hosszú volt a markolata, a csavarásával a fedőlemez megnyílt, oda lehetett a pengét behelyezni. Azontúl azzal borotválta a bajszát meg a nyakát, s később, miután az apja elleni lázadásra egyre kevesebb oka lett, meg az apja meg is halt, azzal borotválta magát csupaszra, vagyis szakálltalanra, egy felettébb önbizalomteli korszakában. Ez a szétnyitható fedelű borotva azóta is a birtokában van, csak nem használja.

Hol szakállat növesztett aztán pár évre, hol nem.

Maszkváltásai jelentéktelen válságaihoz kötődtek, amelyenek miatt a nők a frizurájukat szokták megváltoztatni. Megnősült, elvált, új hivatása lett, gyerekei születtek, megint új hivatása lett, lakást cserélt, munkahelyet cserélt, mindenesetre azt a régi, vörösréz, pattogzó nikkelezésű borotvát nem használta többé. Elrejtette, maga elől is. Nem értette most, hogy is maradt meg a fiókjában az a régi, kitűnően konstruált angol borotva, amely csak akkor mélyed a húsba, ha az ember idegesen, méltatlanul borotválkozik reggel, amikor remeg a kéz, és kusza a lélek; ez próba voltaképpen, az ember naprakészségének vizsgálója. Ez volt az a borotva, amit az apja a munkaszolgálatban használt. Nem feltétlenül kellett volna hazatérnie onnét, hogy fiút gyártson magának. Érthető egyébként, hogy apja magával vitte a munkaszolgálatba, elvégre kitűnő borotva, csak ezt ő még nem foghatta fel, amikor tizennyéves korában megkapta.

Mégis becsülte ösztönösen, ha eltette.

Most hát ezzel a régi borotvával nyírta a szőrét, és arra gondolt, ezt a borotvát feltétlenül a fiára kell hagynia.

Valahányszor a fia bement a fürdőszobába, és nézte, hogyan borotválkozik, eszébe jutott, hogy azt kéne látnia, amint azzal a régi vörösréz borotvával nyírja a szőrét. Csakhogy nem láthatta a fia, mert mindig más, modernebb borotvával borotválkozott. Az a régi borotva lent rejtőzött vidéken. Azt kéne a fiamnak megjegyeznie, gondolta ilyenkor, ahogy az apám borotváját használom. Jelentse az apám borotvája neki az én borotvámat, vagyis engem, a halálom után, gondolta. Aztán arra gondolt, hogy ez marhaság. Nem az válik fétissé, amit mi szeretnénk. Ez már a fia gondja.

Befejezte a borotválkozást, leöblítette a szétcsavart borotva alkatrészeit, ahogy az apjától látta, külön a pengét, amelynek az élet azóta csak vízzel szabad leöblíteni, mert bevonták élvédő bevonattal, külön a pattogzó nikkelezéstől függetlenül is romolhatatlan vörösréz alkatrészeket; érdemdús borotvát tartott a vízcsap alá, és jelentéstelit is egyúttal, és érezte, nem stimmel, hogy a fiára asszociál. Nem kizárólag apa és fiú történetének mélyét villantotta fel az előbbi pillanat.

A borotvát szétcsavarozta tehát, megtörölte, a bakelitdobozba visszarakta, és bevitte a szobába. Mindent mindig el kellett pakolni, mert amit elől hagytak, elcsenték, szét-hordták, sok jövevény megfordult abban a házban, amelynek a fürdőszobája közös volt, nem mintha lopni akartak volna, csak nem tekintették az otthonuknak, szórakoztattan használták, ami a kezük ügyébe akadt. Ő úgy vélte, neki az az otthona.

Öltözni kezdett, meztelenségét az ablaknak kitérve, tehetve, sűrű ágú fenyőfa szolgált függönyül, tiz év alatt szépen meg is vastagodott. Híres bolgár kommunistáról volt az utca elnevezve, amikor odakerült, most már valami nagyon magyar neve volt az utcának, sose bírta megjegyezni, úgyis mindenki a régi nevén hívta, csak a házszám nem változott, 122, és senki se tudta, ki az a hírneves magyar; sokszor érdeklődött utána, végre valaki megmondta, főispán volt a két háború között. A fenyőfa minden-esetre nőtt, vastagodott, és nappal is félhomályba burkolta a szobát, amely konyháként szolgált az átépítés előtt, és amelyben nevezetes duhajkodások és hajnalig tartó magasröptű társalgások estek meg egykor, valamint két fészek is volt benne a mennyezet sarkában valaha, egy liános bokor benőtt a konyhába, az ablakát nem is lehetett becsukni, és a fecskék befészkeltek magukat. Azóta a fecskefészek is, az egykori vitázók is eltűntek, polgári külsőt és belsőt kapott a ház, de az építmények pórusaiból, amíg fennállnak, az egykori szellem tovább sugárzik, ezért is választotta lakhelyéül azt az egykori konyhát az átépítés vége felé, amikor szoba került, melyik szobát is kapja meg ő. Azt kapta meg, és abba rejtette vissza az apjától kapott első borotvát. Mintha azt akarta volna, hogy a borotva telitődjék meg mindazzal, ami abban a helyiségben jó volt. Mintha az apja is részesülhetett volna belőle, jóval a halála után.

Most, öltözködés közben jött rá, hogy ebből a szobából, bármi történik is, hamarosan el fog menni.

Talán ezért is lopódzott a kezébe a fiókból az első borotvája éppen most. Talán arra akarta ez a huzamos tartamú dolog figyelmeztetni, hogy a többi dolog kevésbé az. Menhely volt a számára ez a vidéki város, és benne ez a vidéki ház tiz éven át, de úgy látszik, ez a funkciója megszűnt.

Körülnézett. A falakat mindenféle képekkel, plakátokkal kitapétázta, hogy otthonos legyen. De ezt már csak újabban, az átépítés után. A szoba ajtajának belső oldalára fogasokat csavarozott – szekrény nem fért be –, és emlékezett rá, hogy a ház azonos emeletén levő másik kicsi szoba belső oldalára, ahol lakott vagy hét évet, nem csavarozott semmit. Átmeneti szállásnak használta, és meghagyta végképp ridegnek. Holott akkor érezte magát a házban, a válása alatt és után, igazán otthon. Volt ebben őszintélenség is a részéről, a szobát nemigen lehetett fűteni, úgy tekinthette magát, mint a szellem nyomorgó páriáját, akinek, lám, csak egy fűtetlen kilenc négyzetméteres szoba jutott; őt az ág is húzza; lelki nyavalyáinkat szívesen háritjuk a körülményekre. De ezt elég hamar beismerte magának. Egyáltalán, feltűnő, hogy sem erről a házról, sem a nagy épületről, amelyben valójában dolgoztak és alkottak, valamennyien vonakodtak fényképeket csinálni. Nem is marad sok fénykép utánuk. Attól féltek talán, amint megörökítik, szétporlad. Ő sem hozott le magával fényképezőgépet soha, pedig, emlékszik, megfordult a fejében néha. Különös.

Ült az agyon felöltözve, bámult a fenyőágaktól árnyékolt külvilágba. Tiz éven keresztül nyugodtan végigmehetett a városka főutcáján, nem ismerte meg senki. Bár-mikor bemehetett a Nagy Épületbe, és ott rokonként fogadták a csepűrágók, e társadalmon kívüli lények. Tiz éven át ez a városka volt neki a szabadság. Hihették, s mert erősen hitték, úgy is volt, hogy valami nagynak a cselekvő részesei. Szabadságharcukat folytatták itt voltaképpen, sok éven át eredményesen.

Csak azt nem értette, miért hozta le és miért rejtette el maga elől tíz éve az első borotvát, amikor még nem tudta, csak remélte, hogy ez a harc hosszú ideig eredményesen folytatható.

Ez a pontos kérdés. Mert maga elől rejtette el.

És most ezt a rejteztetést miért szünteti meg vajon?

Mit vall be öntudatlanul azzal, hogy a fiókjában ma is fölös számban található dupla pengés borotvák közül épp ezt az első borotvát vette elő? Miféle kedélybetegség nyugtató folyamatosan? Mi a csudát művel az életével? Minek kapaszkodik ebbe a régi borotvába, mintha ejtőernyő volna (még a formája is hasonló)?

Mit keres egy városban, amelynek létjogosultsága pont annyira nincsen, mint száz-és százezer hasonló városnak szerte a világon? Nincs itt semmi, csak a századfordulón épült nagy színház, egy másik, ennél szebb és nagyobb város színházánál szándékosan tervezték nagyobbra, a nézőterét találékony hidraulika segítségével a színpad szintjéig lehetett felemelni, hogy óriási báltermet kapjanak, tartottak is megyebálokat itt egykor a hatalmas oválisban; aztán a második világháború után, amikor a színházat hevenyészve helyreállították, a hidraulikát gyorsan kiöntötték betonnal, és vége lett.

Talán azért van még mindig ebben a városban, mert a szabadságharcuk véget ért, a jelentőségük csökkent, szinte már el is enyészett, csak ezt belátni túl nagy merészség volna, s jobb a régi kollégák között meghúzódni, emlékekből élni és ama szép, csalóka emberi bensőségben tanyázni. Még úgy fest, ha nagyon akarják, ha vaknak tettetik magukat, hogy a Nagy Épület továbbra is megmaradt extraterritoriális színhelynek, jelentőségteljes margónak, és továbbra is érdemes anyagilag nyomorogniuk, a szellem majd kárpótolja őket. És születnek a gyerekek sorra egy bizonytalan világba, neki is születtek gyerekei, s a lelkifurdalását a többiek szaporulatának látványa enyhíti. Jó volt az is, hogy állandó lakhelyétől távol van ez a szoba, ha otthon nem bírta két-három napnál tovább, lerohanhatott ide, és ha itt nem bírta két-három napnál tovább, hazarohanhatott. Így rohangáltak valamennyien éveken át, és kibírták, amit enélkül aligha viseltek volna el.

Üldögélt az ágyon, a falra akasztott plakátokat és műsorfüzeteket bámulta. Elmúlt tíz évének tárgyi bizonyítékai. Az egyik műsorfüzet első lapjáról a fényképe nézett le rá, többszörösen másolt fénykép, de azért ő volt csaknem egy évtizeddel korábban, mintha nagyon is lenne, örökké változatlanul: így nézegeti az arcát a tükörben, amióta borotválkozik, az arca visszanéz, látja magát, hogy él, tehát valóban él, és képzelheti azt, hogy az arca mindig is vissza fog nézni. A legintimebb kapcsolata azzal az arccal van, amelyik reggel, borotválkozás közben visszanéz. És ebben a házban nem sürgeti senki, itt megvan a reggeli kétórányi pepecselés, készülődés lehetősége, ami nélkül a nap nem is ér semmit. A borotválkozás felér egy alapos, fiatalító arcmasszázzsal, s önmagában az, hogy magával, a testével foglalkozik, megnyugtató. Olyan a reggeli borotválkozás, ha nem kell sietni sehová, mint a reggeli ima. S ha apja borotváját veszi elő, talán hozzá imádkozik, gondolta.

Eszébe jutott: amióta nemcsak fia van, hanem lánya is, úgy érzi magát az anyja és a lánya között, mint szendvicsben a fasírt.

Talán valóban elég pontos, hogy a borotválkozást imának használja, vagy inkább lelki kiürülést célzó gondolattalan meditációját végzi észrevétlenül az idő alatt. Különös ugyanakkor, hogy ezt a Természet ellen lázadva teszi, mely a szakállát nőni parancsolta. A magafajtájának a Törvény ezredéveken át meg is tiltotta, hogy szőrzetét kés illesse. Ki tudja, miféle tapasztalatok kényszerítette megfontolás hozta létre e Tör-

vényt. Neki és jó pár felmenőjének ehhez a Törvényhez már nem volt köze, mégis beleborzongott ebbe a gondolatba. A simaképűség volt a mérce, amikor ifjan a szakállát nőni engedte, a Rendszer homlokráncolásának is elébe állva. Még korábban, a századfordulón, a simára borotvált képpel lázadtak a szakállasok társadalma ellen az ifjak. Érdekes, mily könnyű is az arcszörzet ápolásával vagy borotválásával lázadnia annak, aki diszharmonikus személyiségnek született. Talán még a születéssel rákényszerített nemiség ellen is lázadozik néha, maga se tudván erről. Mikor ama réges-régi Törvényt meghozták valamely vén bölcsek, erősen sejtettek az emberéletet mozgóató indulatokról egyet s mást, és igen rettegtek is azoktól, jogosan.

Minden létezhető rendszerek elleni lázadás talán, hogy kiharcolta magának a reggeli ráérős pamacsolást és a szörzet háromszori lehúzását, ahogy apjától látta: először felülről lefelé, aztán újrampacsolás után alulról fölfelé, s nyakának újrampacsolása után jobbról balra és balról jobbra még egyszer. A dupla pengés modern borotvával sebet ejteni nagyon nehéz, az apjától örökölttel viszont könnyű, azzal óvatosan kell bánnia; ami nehéz, összpontosításra készítet; talán ez a lényeg, valamire most nagyon kellene koncentrálnia. Ugy tesz, mintha minden rendben volna, óvatos kézmozdulatok végzésére kényszeríti magát, s ettől belső rohanása valóban enyhül. Amíg borotválkozik, életét kiszakítja mind a természeti kényszerből, mind ama rohanásra szólító társadalmi létezésből, amelybe, immár évtizedek óta, beleszorult. Túl sokat, emberöltőnél is többet töltött már el ennek a századnak lakójaként, statisztikailag egyre közelebb a pillanat, amikor jönnek és lelövik, megkéselik, felakasztják, számtalan okuk van erre valóban, vagy a szervei, a fenyegetést a tudatánál pontosabban érzékelve, maguk mondják fel a szolgálatot még éppen jókor; ám borotválkozás közben sem erre nem gondol, sem arra, hogy ideje már az ereit a pengével átvágni.

Talán jól megalapozott tudása ellen lázad, amikor reggel ráérősen borotválkozik. A borotválkozás elkényelmesíti, veszélyérzetét altatja, a tükörben csak az arcát látja, minden másra vak lehet tehát, és nem gondol azzal, hogy noha a végzet szemmel láthatóan közelit, a gyerekeit mégsem tudja békésebb földrészre kimenteni. Kellemesen zsi bongó félálom az osztályrésze borotválkozás közben, meg zuhanyozás alatt, sőt önáltatása akkor is tart még, amikor a fürdőszobából kivonul, a szappant, a fogkefét, a borotvát, az ecsetet kis műanyag pohárban a tévéasztalra teszi, mert a fürdőszobában mindennek lába kelhet; méltán érezheti, hogy felkészült a napra, amely talán éppen ma méltóbb lesz a létéhez, mint az előző napok voltak; ugyan soha nem volt méltó a nap, illetve ez túlzás, néha méltó volt a nap, ne legyünk igazságtalanok, de nagyon ritkán, ám ő mindig azt várta, tíz éve, húsz éve, harminc éve is, hogy az lesz; amíg hol borotválkozott, hol nem, gyermekeket nemzett végül, sorsába belesüppedvén, azzal áltatva magát, hogy van értelme, mintha ehhez az értelemnek bármi köze volna!; a gyerekei a foglyai lettek, ő meg az övék, ami csak az ő sorsa lett volna, azt kiterjesztette ártatlanokra is, akiket a Természet kíméletlen parancsa szerint szeretni muszáj; a világ rabszolgáinak számát gyarapította velük, ahogyan az apja övele.

Nem akármilyen disznóságot művelt az apja, amikor a borotváját nekiadta.

FELLINI, KÖD

Néhányszor a falnak fordulva, fekvé talált a laticelen, alig bírt életet verni belém.

Először, emlékszem, nagyon megijedt.

Másodszor már tudta, aznap semmit sem bírtam írni, vagy amit írtam, rossz volt.

Majd összejön, próbált vigasztalni.

Néha elolvasta, amit én pocskéknak tartottam, és azt mondta, első (második, harmadik) vázlatnak nem is olyan rossz.

Tudtam, hogy nem mond igazat, de összeszedtem magam valahogy.

Egyszer pokoli fejfájással jött haza délután a tanításból, nem segített sem antineurálgika, sem egyéb, feltettem a lemezjátszóra a Bicsevszkaját, az se segített rajta. Aznap, legalábbis úgy éreztem, az egyik fontos fejezetben sikerült valami szépet kitalálnom, megmutattam neki. Hősiesen koncentráva elolvasta, tetszett neki, örült, de a fejfájása nem enyhült, lefeküdt a laticelre (más fekvőalkalmatosság nem fért be a nagyszobába) és szenvedett.

Este egy Fellini-filmet adtak a tévében, a Nyolc és felet, ő még nem látta, mondtam neki, nézzük meg.

Kis képernyős, fekete-fehér Tünde tévénk volt, a barátainktól kaptuk az esküvőnkre (nagyon nem akarta, hogy összeházasodjunk, félt tőle, hiába érveltem, hogy az csak egy papír, viszont így ő is kaphat beutalót Szigligetre, nem kell többé csöveznie, ami felett egyébként a szigligeti gondnok nagyvonalúan szemet hunyt). Nem sokat lehetett látni a kis képernyőn, de már a felénél elmúlt a fejfájása.

Akkor mondta: az a művészet, amelyik elmulasztja az ember fejfájását, olyat írjal nekem.

Pokolian féltékeny lettem Fellinire, és igyekeztem.

Már kész volt annak a sok száz oldalas kéziratnak az első vázlata, amikor a moziban megnéztük az Amarcordot.

Később kiderült, a mozigépész hamar haza akart menni, és néhány felvonást megspórolt a filmből, például a ködjelenetet, de így is fel voltunk kavarva rendesen, könynyeztünk a végén, és ő azt mondta, ülünk még be valahová, mielőtt hazamegyünk.

Beültünk egy presszóba. Felhajtotta a kávé, és egyik cigarettáról a másikra gyújtott.

Hosszan elemezte a filmet, aztán váratlanul azt mondta: nem ilyen a regényed, nem lehet sírni tőle, szart sem ér.

Mondtam neki: ez csak az első végigírás, várd meg a másodikat, a harmadikat, amíg kész lesz, ez csak a csontváza, majd rákerül a hús, de ő, életében talán először, nem hitt nekem. Vehemensen védte Fellinit, mintha én támadtam volna, mintha leszóltam volna az Amarcordot, holott ugyanúgy meg voltam rendülve, mint ő.

Még legalább háromszor néztük meg az Amarcordot együtt, lassan összeállt az egész, mert a mozigépészek mindig más felvonást hagytak ki belőle, tudtuk kivülről, és közben azon igyekeztem, hogy olyan művet írjak, amitől elmúlik a fejfájása.

Fellini pontosan negyven nappal útána halt meg. Fellini koros volt már, ő még fiatal. Ez a két halál így egymás után mintha kicsit sok lenne már nekem. Fellinit, az embert, nem láttam soha. Azt tudtam, hol lakik Rómában, az egyik kollégánóm a Corvina Kiadóból írt a Mesternek olaszul, a Mester, csodák csodája, visszaírt, és fogadta is Rómában a lakásán. Fellini a konyhájában, háziruhában fogadta, közvetlen volt és

tréfálkozott, és amikor feleségemmel eljutottam Rómába, és történetesen abba az utcába tévedtünk, meg is jegyeztem, hogy, na, itt lakik Fellini, talán fel is ugorhatnánk hozzá. De őt az eleven Fellini nem érdekelte, és különben is nagy rohanásban voltunk egy Michelangelo és a Forum között.

Gradisca, Gradisca, Gradisca, mormolom most magamban, mert eleinte feliratosan, szinkronizálatlanul láttuk az Amarcordot, és azt is mormolom magamban, amit a hosszúra nőtt bolond a fán: Io voglio una donna, io voglio una donna. Nem vagyok beképzelt régen, de irtam egy-két Fellinihez méltó fejezetet azóta, neki már az agyában vájkáltak akkor mindenféle szikékkal, próbálta még elolvasni, de hiába; Gradisca, Gradisca, Gradisca, mormolom magamban, és feltolul egy álmom, pár hete álmodtam, megyek egy hatalmas hegyoldal mellett, letarolták, temérdek földet ástak ki, mintha valami irdatlan alapterületű felhőkarcoló alapozására készülnének, és akkor egy mezei úton jön Ő, és azt mondja, az az ő sirja, büszkén, kissé hivalkodva mondja, pimaszul, mintha még mindig velem ellenkezne, ellenem lázadozna még mindig; aztán megenyhül, fényképeket vesz elő, azon mi vagyunk láthatók, ő meg én, nézem a fényképeket csodálkozva, sose láttam őket, ő pedig azt mondja: tudod, mikor kaptak le minket? két nappal a halálom előtt! de ugye milyen szép pár vagyunk! Bólintok, szép pár vagyunk valóban.

És álmomban nem tudom, hogy a halála előtti hónapokban már nem látogattam meg.

Vagy még álmomban is tudom, sőt.

És várom, hogy újra megjelenjen, de nem teszi, már megbocsátott, minek is jönne újra.

Gradisca, Gradisca, Gradisca...

AZ OK

Senki sem értette.

Hogyhogy egyik napról a másikra eltűnt?!

A felesége is kerestette, a barátai is kerestették, a rendőrségen azt mondták, majd csak előkerül, aztán, úgy két hét múlva, telefonáltak az asszonynak, hogy a férje két hete egy szomszédos ország felé átlépte a határt, de ott már nincs, nem is tudják, merre távozott.

Példás házasság volt az övék, volt két szép kicsi gyerekük, volt már lakásuk is, a srác esti egyetemre járt, minden rendben volt velük és körülöttük. De hát akkor miért?!

Őt év múlva váratlanul elvadtak az országban a viszonyok, újabb két év múlva kitört a polgárháború, tartott másfél évig, sokan behaltak, belerokkantak, már ahogy ez lenni szokott. Érdekes módon ama bizonyos feleség és a két gyerek még a polgárháború kitörésének előestéjén szintén eltűnt, de akkor már mindenki ideges volt, úgyhogy őket nem kerestették.

Amikor, úgy emberöltőnyi idő múltán, ismét konszolidálódtak a viszonyok, a megmaradt barátok egyikénél este csöngött a telefon.

Ő volt, mármint aki egykor egyik napról a másikra eltűnt.

Te vagy az?

Én vagyok.

A családot is nálad van kint?

Ők is, a gyerekek felnőttek, dolgoznak, mi a feleséggel nyugdíjban vagyunk már.

Így társalogtak egy darabig, mignem az otthoni túlélő meg nem kérdezte:

– Mondd, te honnét tudad, amikor még senki se tudta?

És akkor az, aki legelőször megérezte, elmesélte.

Este véletlenül éppen a rádió hírműsorát hallgatta, a műsorvezető előzetes időjárás-jelentés gyanánt azt mondta, hogy kinéz a stúdió ablakán, az idő derült, jól látja a teliholdat, és aztán rátért a fontosabb hírekre. Akkor ő valamiért gyanút fogott, kiment az erkélyre, tényleg derült volt az idő, de teliholdnak nyoma se volt, a hold éppen hogy csak dagadni kezdett. Akkor visszament az erkélyről, az útlevelét magához vette, meg némi készpénzt, a gyerekek a másik szobában játszottak, a felesége főzött a konyhában; lemegyek egy kicsit levegőzni, mondta a feleségének, és elment, és felült a legelső vonatra. Mert úgyse tudta volna megmagyarázni.

Hát igen, mondta a vonal túlfelén a barátja, aki a polgárháborúban minden családtagját elveszítette. Aztán hozzátette: ő ismeri a rádió épületét, meg a stúdiót, ahonnan a hírműsorokat adták annak idején, onnét az eget nem látni, egy szűk udvarban van a földszinten, csak a falakra látni, vajon miért mondhatott ilyen baromságot az a műsorvezető?!

Hát ez az, mondta a messzi távolból az, aki elsőként megérezte.

És aztán megbeszélték, hogy majd ellátogatnak egymáshoz, most már lehet, aztán nem látogattak el egymáshoz, meg is haltak előbb-utóbb, de ez már mellékes.

Bodor Béla

JELENTÉS A ROCK-MADÁRRÓL

Azt gondolom, hogy lassan vége lesz.
Ahogy a sötétség kissé felhigul,
kirajzolódik a domb gerincén
a súlyos, szürke fonadékcsomag,

tollból, szőrből vagy pihéből tapasztott
hosszúkás, tojásdad alak. Lüktető
szobor, de nem fej, vagy ha az, arctalan,
lekopott forma, esetleg egy madár.

A sötétben, ahogy előtte álltam,
éreztem azt a tompa lüktetést,
sötét odújában ahogy a szív ver:
átvette a zakatolást a kő,